

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI ZENETANÁROK KÉPZÉSE (1908–1948)

Tóth Gábor

Az 1867-es kiegyezéssel, az önálló magyar államiság lehetővé tette a közoktatásügy további fejlődését és ez az iskolázás korszerűségét biztosító intézkedésekkel valósult meg. A törvényhozáson alapuló közoktatás első intézkedése a népoktatási törvény megalkotása volt (1868). A törvény a népoktatás (elemi népiskola, ismétlőiskola, felső népiskola, polgári iskola) mellett külön fejezetben rendelkezett az elemi oktatással összefüggő tanítóképzésről. Nem történt azonban intézkedés a tanítóképző-intézeti tanárok képzéséről. 1869-ig a tanítóképzőket a hitfelekezetek hozták létre és tartották fenn. Ezekben az intézetekben az egyházak biztosították a tanárokat. 1869–1887-ig 25 állami tanítóképző-intézet létesült, amelyeket az államnak kellett ellátni szaktanárokkal. A tanítóképzők tantárgyait figyelembe véve humán és reál szakos, rajz- és zene szakos, továbbá a gazdasági ismeretekben jártas és a testneveléshez értő tanárookra volt szükség.¹ Most csak a zene szakos tanárok képzését vizsgáljuk (Tóth, 1991, 1992, 1993).² Indokolja a külön vizsgálatot az a tény, hogy az iskolai énektanítást az 1868. XXXVIII. tc. az összes népoktatási intézetekben kötelezővé tette és ennek megfelelően a tanítóképző-intézetek számára a kötelező tárgyak sorában előírta az ének-zene (különösen hegedű és zongora) tanítását. Már az első (1868) tanítóképző-intézeti tanterv a „vezérelveiben” megfogalmazta, hogy „a kedély nemesítésére és lelkesülésére az éneklés ... által lehet hatni.” (Gyertyánffy, 1882)

A vezérelv tehát a zenei nevelést az egész ember nevelésének eszközeként fogta fel. A szaktárgyi célt a tanterv a tanítónövendék számára a következőkben fogalmazta meg: „az éneklésben, hegedülésben, a zongorázásban, az iskolai harmoniumban és orgonálásban, valamint az összhangzattan elemeiben való jártasság; továbbá az éneklésben oly képesség megszerzése, hogy a tárgyat a növendékek a népiskolában módszeresen tudják tanítani.” (Gyertyánffy, 1882, 261. o.)

¹ A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Királyi miniszternek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett tizennyolcadik jelentése. Budapest, 1889, 24–25 (a továbbiakban VKM... évi jelentése).

² A tanulmányban „tanítóképző-intézeti zenetanárképzés” elnevezést használjuk és nem „ének-zene-tanárképzést”, mert a tanítóképző-intézeti ének-zenetanárok „Zenetanári Oklevél”-et kaptak, amely a jelöltet az ének- és zenei szakcsoport tantárgyainak magyar nyelvű tanítóképző-intézetekben való tanításra képesítette (VKM 124867/1908. sz. rendelet).

A tanítóképző-intézeti tantervek a tanítójelöltek ének-zene tárgyakból a felkészülést a magas óraszámokkal biztosították. Például az első tanterv (1868–1877 között volt érvényben) a tanítóképző 93 órájából 14 órát írt elő az ének-zene tanítására. Ez az óraszám még a neveléstani tárgyak és gyakorlati tanítási óraszámokat is meghaladta (13 óra) (*Gyertyánffy*, 1882, 275. o.). Felvetődik a kérdés, hogy milyen előképzettséggel rendelkeztek azok a tanárok, akik a tanítóképzőkben az ének-zenét tanították és a kormányzat hogyan kívánta megoldani a tanítóképző-intézeti zenetanárok képzését és képesítését?

A tanítóképző-intézeti tanárképzés helyzete a XIX. század második felében

A tanítóképzők zenetanárainak képzettsége 1887-ig

Tudjuk, hogy az első időszakban a tanítóképzőkben a különböző tantárgyakat tanító tanárok, különböző végzettség és előtanulmány alapján kerültek az intézetekhez. Ez volt a helyzet az ének-zene-tanárokkal is.

Az iskolai értesítők tanúsága szerint voltak olyan zenetanárok, akik szakképzettségüket magán zenetanodában, énekiskolában, vagy a Pest-budai Hangászegyesületi Zenedében, vagy a Nemzeti Zenedében sajátították el. Tanítottak ének-zenét kántor-tanítók is, akik előtte tanítóképzőt végeztek és az életben nagy gyakorlatot szereztek. 1875-től polgári iskolai énektanárokat is találunk a tanítóképző ének-zene tanárai között. 1873-ban megalakult a polgári iskolai tanítóképezde a budai elemi iskolai tanítóképzőre építve. Az intézet a nyelv- és történettudományi, továbbá a mennyiségtani és természettudományi szakcsoporton kívül a művészeti szakcsoport keretében ének-zene tárgyakat tanított és felkészítette a jelölteket az iskolai tanításra. A polgári iskolai tanítóképző növendékei közül a kiválóan végzettek és akik elegendő képességekkel és elhivatottsággal rendelkeztek, *Gyertyánffy István* igazgató javaslatára tanítóképző-intézetekhez kerültek tanárnak. 1887-ig mintegy 44 polgári iskolai tanító, közöttük 5 zenetanár lett tanítóképző-intézetben oktató (*Gyertyánffy*, 1898). Ez a szám fokozatosan emelkedett. Azt kell megállapítanunk, hogy a tanítóképző-intézetekben tanító zenetanárok egy nagy része a múlt század végéig a Paedagogiumból került ki, mint polgári iskolai énektanító.

A Paedagogiumban a művészeti szakcsoport hallgatóit *Bartalus István* tanította. A magas színvonal biztosító volt az is, hogy a VKM a polgári iskolai tanítói képesítói vizsgára miniszteri biztосként *Erkel Ferencet* (1876–1879) és *Nikolics Sándort* (1876–1888) a zeneakadémia igazgatóját, illetve tanárát bízta meg (*Gyertyánffy*, 1882, 140. és 148. o.).

Az Andrássy úti polgári iskolai tanítónőképző tanítójelöltjei a képesítő vizsgát szintén a Paedagogiumban tették le.

A tanítóképző-intézeti tanárképzés első megszervezése

1887-ben került először sor a tanítóképző-intézeti tanárképzés megszervezésére (*Trefort Ágoston* 28.903/1887. számú rendelete). A képzéssel és kvalifikációval kapcsolatos nézetek közül a miniszter Gyertyánffy koncepcióját fogadta el és a tanítóképző-intézeti tanárképzést a polgári iskolai tanárképzésre építette (VKM 28903/1887. számú rendelet).

Két intézetben (Paedagogium, Erzsébet Nőiskola) tanfolyam keretben történő tanárképzés egyöntetűségének érdekében a miniszteri rendelet munkaterv készítését írta elő. A munkaterv részletesen foglalkozott a tanítóképző-intézeti tanárképzés minden területével. Nem terjedt azonban ki a tanári képesítés kérdéseire.³

A munkaterv céljának megfelelően indult meg a tanfolyam az 1887–88-as tanévben. Gyertyánffy az új intézmény legfőbb érdemének azt tartotta, hogy meg tudta valósítani „a tanítóképző-intézeti pályára való kiválasztás elvét” (Gyertyánffy, 1898, 19. o.).

Zenetanárképzés az egy éves tanfolyamon csak a Paedagogiumban folyt. Ebben az időszakban összesen 34 tanárjelölt (humán és reál szakosok) végzett és közülük 5-en a zenetanári tanfolyamot is elvégezték (Gyertyánffy, 1898, 113–119. o.).⁴ A miniszter „a jelöltek a tanfolyam végzésével külön képesítő vizsgálat alá vonását mellőzendőnek” ítélte meg. Az intézet a tanfolyam befejezése után tanári elbocsátó bizonyítványt állított ki (Gyertyánffy, 1898, 49. o.). Az egy éves tanfolyam-szerű tanítóképző-intézeti tanárképzés 1887–1879-ig tartott.

A főiskolai zenei képzés megindulása

A magyarországi zenei képzés történetének jelentős eseménye következett be 1875-ben azzal, hogy létrejött az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia. Elnöke *Liszt Ferenc*, első igazgatója *Erkel Ferenc* lett.

Az Akadémia létrehozását hosszú előkészítő munka előzte meg. A *Zenészet* *Lapok* hasábjain éveken keresztül jelentek meg írások, amelyek a „zenei nevelés” ügyéről, a „zenetanítás” hiányairól és a zeneakadémia alapításának szükségességéről szóltak.

Kezdetben az oktatás a zongora játék és a melléktárgyak (összhangzattan, zeneszerzés, hangszerelés, egyházi zene, a magyar zene sajátosságai, zenetörténet, esztétika) tanítására szorítkozott. 1887-től hat éven keresztül együtt működött az Országos Színészeti Iskolával. A tanszakok kibővítése fokozatosan történt (Kaptánffy, 1977). 1890-ben indult meg a zongora- tanárképzés. 1891-ben hozták létre az *Országos Vizsgáló Bizottságot*. 1892-ben tartották meg az első zongoratanárképzős vizsgát. Ugyan ebben az évben erő-

³ Eredeti szöveg: CsL. VIII. 22. 2. doboz – Néptanítók Lapja 1888, 73. – Gyertyánffy István 1873-ban lett a budai tanítóképző-intézet igazgatója és fokozatosan építette ki azt az iskolaegyüttest, amelyet *Paedagogiumnak* nevezett. Az intézmény öt iskolatípust foglalt magába: 1. népiskolai tanítóképző (három évfolyamú, majd 1879-től négy évfolyamú), 2. polgári iskolai tanítóképző (1873-tól két év-folyamú, 1881-től három évfolyamú), 3. tanítóképző-intézeti tanárképző tanfolyam (1887-től egy év-folyamú, 1898-tól két évfolyamú), 4. állami népiskola, mint gyakorlóiskola, 5. állami polgári iskola, mint gyakorlóiskola.

⁴ OL. K.501. 240. csomó, 1921, 1. tétel, 80530. alapszám.

sítették meg az egyházi zenei képzést (egyházi zenei karvezetőképzés, liturgia és gregorián ének tanítása).⁵

A zenetanárképzés kérdései a kilencvenes években előtérbe kerültek. *Harrach József* a zeneakadémia tanára 1892-ben megjelent cikkében rámutatott a kor zenetanárképzésének problémáira. Bírálta a különböző konzervatóriumoknak a tevékenységét, elismerte a polgári iskolai tanítóképző zenetanári munkáját, de rámutatott arra, hogy a Paedagogium a zenetanár-képzést összekapcsolta más szakcsoportokkal és így a jelöltek csak mellékelesen tanulták a zenét. Cikkében felvázolta a zeneakadémián folyó képzést a zenetanárképző gyakorlóiskolájától, az előkészítő és akadémiai tanfolyamon keresztül, a zongora tanárképzőben folyó munkát, a zenetanárképző vizsgáig. Rámutatott arra, hogy ez az oktatás alapos zenei felkészülést nyújtott, „így azután a zeneakadémiai helyezhető út a polgári és praeparandiai zenetanárképzés, anélkül, hogy valamely más polgári iskolai szakcsoportot kívánának a zenetanári pályára készülő jelölttől”, tehát ... „a zenetanári képzés a Zeneakadémiához tétessék át”. (*Harrach*, 1892a)

A polgári iskolai tanítóképző zenetanára *Bartalus István*, nem értett egyet *Harrach József* nézeteivel, mert úgy látta, hogy a zeneakadémia művészeket nevel és nem zene-pedagógusokat (*Bartalus*, 1892).

Harrach elismerte *Bartalus* kiemelkedő tevékenységét, de úgy vélekedett, hogy „a magasabb fokú zenetanárok képzése azonban a zeneiskolán, úgy mint praeparandiákra nézve feltétlenül a zeneakadémiát illeti meg”, ... mert a zeneakadémián „a művészi és pedagógiai célok nem zárják ki egymást.” (*Harrach*, 1892b)

Zenetanárképzés 1897–1906 között

A tanítóképző-intézeti tanárképzés (humán és reál szak) eredményességének fokozása érdekében 1897-ben a minisztérium egy igen fontos rendelkezést fogalmazott meg, azt, hogy a tanfolyam hallgatói ezután két éven keresztül a budapesti magyar királyi tudományegyetemen hallgassanak pedagógiai előadásokat, később a szaktárgyaikat is (*Nagy*, 1897; *Gyertyánffy*, 1898. 62. o.).⁶

Amikor a humán és reál szakos jelöltek képzése a célnak megfelelően alakult (a tanfolyam-szerű képzés második időszakában), változás következett be a zenetanárképzésben is.

A VKM 57009/1898. számú rendelete a képzést az *Országos Zeneakadémia* hatáskörébe utalta. Ezt a rendelkezést a pedagógus közvélemény helyesléssel fogadta. Az ellenvélemény egyik fő képviselője *Gyertyánffy István* volt. Ellenvéleményének alapja az a nézet volt, hogy a Zeneakadémia művészeket nevel, a képzőintézetekben pedig pedagógiához értő zenetanárookra van szükség (*Gyertyánffy*, 1898, 70–71. o.). A minisztérium, de az általános felfogás is úgy látta, hogy a *Zeneakadémia* az az intézet, amely megfelelő eszközökkel rendelkezett, jó tanárokkal volt ellátva, ezért alaposan kép-

⁵ VKM 1896. évi jelentése, 1281.

⁶ A II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus Naplója I. kötet. 2. rész Budapest, 1898, 663–679. – (Az *Országos Közoktatási Tanács* állandó bizottságának javaslata) *Magyar Tanítóképző*, 1899, 159–167.

zett, egyszersmind pedagógiában is jártas zenészeket tud nevelni. Az a felfogás erősödött meg, hogy a tanítóképző-intézeti zenetanárok képzését hasonló módon kellett megoldani, mint azokét a tanítóképző-intézeti humán és reál szakos tanárjelöltekét, akik a polgári iskolai tanítóképző elvégzése után két évet jártak az egyetemre tanulmányaik folytatása, kiegészítése és befejezése céljából. Ez a rendszer a képzőintézeti zenetanárookra is kiterjeszhető volt, akik alapképzésüket a Zeneakadémián kapták. Az a cél fogalmazódott meg, hogy a tanítóképző-intézeti zenetanároknak, megfelelően sokoldalú, tanult, képzett zenészeknek és pedagógusoknak kell lenniük, akik a hazai zenekultúra előbbrevitelében az intézet falain kívül is tevékenykednek. Tehát a képzésben erősebben kell dominálni a zenészeti, zenetudományi és pedagógiai szempontoknak, mint a művészeti szempontoknak (Szente, 1904).

Az 1897. 1898. és 1899. évi rendeletek nem oldották meg megnyugtatóan a tanítóképző-intézeti tanárképzés (humán és reál szak, zene szak) ügyét. Azonban erre az időre esett a Zeneakadémia strukturájának stabilizálódása. Az 14.421/1905. számú VKM rendelete jóváhagyta a *Zeneakadémia Szervezeti és Szolgálati Szabályzatát*, amely a zenei képzést három fokozatban állapította meg: alapfok (gyakorló iskola), középfok (előkészítő és akadémiai tanfolyam), felsőfok (művészképző, tanárképző). A szabályzat az akadémia kialakult strukturáját fogalmazta meg. Ezzel azonban még nem oldódott meg megnyugtatóan a tanítóképző-intézeti zenetanárképzés. Az általános viták mellett további javaslatok születtek a tanítóképző-intézeti zenetanárok képzéséről és képesítéséről (Kaptánffy, 1977; Moyzes, 1907).

A századfordulón kibontakozó viták és javaslatok alapján került sor a tanítóképző-intézeti tanárképzés (humán és reál szak) végleges rendezésére 1906-ban, majd a tanítóképző-intézeti zenetanárképzés rendezésére 1908-ban. 1906-ban tehát lezárult a tanfolyami keretben történő tanítóképző-intézeti tanárképzés időszaka.

Az Apponyi Collegiumok Budapesten

A tanítóképző-intézeti tanárképzésről szóló alaprendeletek

A miniszter a 11890/1906. évi rendeletével szabályozta a humán és reál szakos tanárok képzését és jelezte, hogy szabályozni fogja a zene szakos (rajz, torna szakos) tanárok képzését is. A rendelet legfőbb újítása, hogy elrendelte a tanítóképző-intézeti tanárok képesítő vizsgálatát és a tanári oklevél kiadását. A rendelet a tanárjelöltek számára a polgári iskolai, illetve az elemi iskolai tanító(nő)képző-intézetekkel kapcsolatban *kollégiumok megszervezését* határozta el.⁷ A kollégiumi szabályzat 1906. év októberében született meg (VKM 76629/1906.) és ennek értelmében két bentlakásos intézetet, egy férfi és egy női kollégiumot hoztak létre. A bentlakásos intézetek 1908-ban *Apponyi Collegiumok* néven működtek.

⁷ Szabályzatok a tanítóképző-intézeti tanároknak az „Apponyi-Collegium” keretében történő képzéséről és képesítéséről. Budapest, 1912, 5–13, 13–18.

ium nevet kapták és új szervezeti szabályzatot fogalmaztak meg.⁸ „E szabályzatok értelmében a tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárjelöltek számára az állam a budapesti polgári iskolai tanítóképző-intézettel, az Erzsébet-Nőiskola polgári iskolai tanítónőképző-intézettel és az e célra kijelölt gyakorló (budapesti I. kerületi) tanító- és (budapesti VI. kerületi) tanítóképző-intézetekkel kapcsolatban – külön-külön a férfiak és a nők számára – egy-egy collegiumot – Apponyi Collegium – tart fenn, avégből, hogy a collegiumok tagjait főiskolai, tudományegyetemi, országos képzőművészeti főiskolai, illetőleg országos magyar királyi zeneakadémiai tanulmányaik ideje alatt a szakpályájukra való elméleti és gyakorlati előkészülésben vezessék és támogassák.” (*Szabályzatok*, 53. o.)

Az új rendeletet 1911-ben vezették be. A rendelet értelmében az „Apponyi Collegium” a tanítóképző-intézeti tanárjelöltek oktatási-nevelési intézete lett, szoros kapcsolatban az egyetemmel, főiskolával és a gyakorló tanítóképző-intézetekkel és ezekben az intézményekben történt képzésük és képesítésük.

Rendeletek a zenetanárok képzéséről

Ilyen előzmény után adta ki a minisztérium 1908-ban a *tanítóképző-intézeti tanárok (zenetanárok) képzéséről és képesítéséről szóló szabályzatát* (*Szabályzatok*, 25–29. o.). A rendelet értelmében tanítóképző-intézeti zenetanárjelöltek olyan okleveles polgári iskolai ének tanítók lehettek, akiknek a zenei szakból jeles oklevelük volt és akiket a zeneakadémia orgona tanszakán az akadémiai tanfolyamra, illetve a zongora, vagy hegedű tanszakon az előkészítő tanfolyamra sikeresen letették a felvételi vizsgát. A két éves képzés során a Zeneakadémia gondoskodott a tanszak és a vele kapcsolatos tárgyak képzéséről, a tanszakkal nem kapcsolatos oktatást az Apponyi Kollégium látta el. A kötelező óraszám legalább 20 óra volt.

A *zenetanári tanfolyam szaktárgyai* a következők voltak: orgona, zongora, zeneszerzés, egyetemes zenetörténet, zeneesztétika, magyar zene elmélete, magyar zene története, karének, a hangszerelés és partitúraolvasás, liturgika, hegedű, az ének és zenetanítás módszertana. Az Apponyi Collegium szervezeti szabályzatában foglaltak kötelezők voltak a zenetanárjelöltekre is.

A zenetanárok képzésére és képesítésére vonatkozó szabályzat részletesen intézkedett az *Országos Tanítóképző-intézeti Zenetanárvizsgáló Bizottság* munkájáról, illetve a zenetanárok képesítéséről. A Zeneakadémián zongorából, vagy hegedűből tanári oklevelet szerzett zenetanárok kérhették képesítésük kiterjesztését a tanítóképző-intézetekre. A szabályzat arra is adott lehetőséget, hogy akik a Zeneakadémián zeneszerzési és orgona főszakon szereztek diplomát, jelentkezhetnek a tanítóképző-intézeti tanári vizsgára. A tanítóképző-intézeti zenetanárok képzéséről és képesítéséről kiadott rendeletet a tanítóképző-intézeti zenetanári vizsgálatok *ügyviteli szabályzata* egészítette ki (*Szabályzatok*, 31–36. o.). A zenetanárképzés is 1911-től az Apponyi Kollégium szerves része lett.

---

⁸ A tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárjelöltek kollégiumainak szervezeti szabályzata. Magyar Tanítóképző, 1907, 47–48, 166–169.

A zenetanárok képzése

A tanítóképző-intézeti zenetanárképzésnek is alapja volt az a koncepció, hogy a tanárképzés központja és kerete az *Apponyi Kollégium* és ehhez kapcsolódik az elmélyült szakmai zenetanárképzés színhelye: a *Zeneakadémia* (Zeneművészeti Főiskola) és másfelől a tanítási gyakorlatba való bevezetés színhelye: az elemi iskolai tanítóképző-intézet. Ez a három egység jelentette együttesen a tanítóképző-intézeti zenetanárképzést.

A megalakult két Apponyi Kollégium, amely magába foglalta a humán és reál szakosokat, a rajz szakosokat, a zene szakosokat és mellék szakként a tornaszakosokat, 23 éven keresztül együttesen működött Budapesten. Mindkét kollégium a vallás és közoktatásügyi magyar királyi miniszternek, illetve a minisztérium illetékes osztályának volt alárendelve. A miniszter a két kollégiumhoz egy miniszteri biztost nevezett ki *Dr. Szinnyei József* egyetemi tanár személyében (1906–1923). Utána *Dr. Kornis Gyula* egyetemi tanár látta el a miniszteri biztosi teendőket (1923–1929).⁹ A kollégiumok igazgatói teendőire a mindenkor polgári iskolai tanító(nő)képzők (1918-tól tanárképző főiskola) igazgatói kaptak megbízást (*Tóth*, 1992).

A rendelet a kollégiumokban szakvezető tanári rendszert hozott létre. A szakvezető zenetanárok részben a polgári iskolai tanítóképző (tanárképző), más iskolák, de nagyobb részük a zeneakadémia (zeneművészeti főiskola) tanárai közül kerültek ki. A férfi kollégium zenei szakvezető tanárai: *Sztankó Béla* (módszertan), *Bloch József* (hegedű), *Kemény Rezső* (hegedű), *Gabriel Ferenc* (hegedű), *Zalánfy Aladár* (orgona), *Goldner Jenő* (hegedű), *Geyer József* (orgona). A női kollégium zenei szakvezető tanárai: *Sztankó Béla* (módszertan), *Zalánfy Aladár* (orgona), *Gabriel Ferenc* (hegedű), *Hoffmann Rudolf* (hegedű).

A szakvezető tanárok értekezlete és a zeneakadémia igazgatója (zeneművészeti főiskola rektora) javasolta a jelöltek felvételre az Apponyi Kollégiumba. A szakvezető tanárok alapvető munkája a tanárjelöltek tanulmányainak ellenőrzése, támogatása, a kiegészítő tárgyak (hegedű, orgona) és a segédtudományok egy részének, továbbá a módszertani tárgyak tanítása. A zenetanárjelöltek a tanszakot (orgona, zeneszerzés, hegedű, zongora, ének) és a kötelező melléktárgyakat, továbbá a segédtudományok egy részét az akadémián (főiskolán), mint rendes hallgatók tanulták. Az elméleti szakmai munkát a kollégiumi nyelvoktatás és a didaktikai gyakorlat egészítette ki. Egy példán keresztül mutatjuk be, hogy milyen volt egy zene szakos tanárjelölt elfoglaltsága a kollégiumban, a zeneakadémián és a gyakorló tanítóképzőben.

A példaként vett zenetanárjelölt 1913/14 és 1914/15. tanévben végezte tanítóképző-intézeti zenetanári tanulmányait zeneszerzés tanszakon (kiegészítő tárgyak: zongora, orgona, ének, hegedű) a Zeneakadémián és a kollégiumban. A jelölt a losonci állami tanítóképzőben nyert elemi iskolai tanítói oklevelet, majd tanulmányait a budapesti polgári iskolai tanítóképzőben folytatta. Két évet végzett zeneszerzési szakon a Zeneakadémián. Apponyista korában a Zeneakadémián félévenként általában heti 22–24 órája volt (ehhez hozzá kell számítani az otthoni gyakorlási időt) és félévenként minden órából kollokvált

⁹ OL K. 502. 1924, 257. csomó, I. tétel. 31427. alapszám. — VKM 115636/1923. sz. rendelet.

kitűnő, jeles eredménnyel. Tanárai voltak: *Kodály Zoltán* (zeneszerzés), *Oswald János* (zongora), *Kun László* (karének), *Molnár Géza* (egyetemes zenetörténet, magyar zenetörténet, magyar zeneelmélet, zeneesztétika), *Siklós Albert* (hangszereléstan, partitúra olvasás), *Jánosy Dezső* (liturgia), *Herzfeld Viktor* (zeneszerzés). A kollégiumi elfoglaltsága mintegy 12–14 óra volt hetenként. A kollégiumi keretben hegedű órát vett *Mambriny Gyula* és *Kemény Rezső* szakvezető hegedűtanároktól. *Banherth József* szakvezető tanár a hangszerelés és partitúra olvasás foglalkozásait tartotta a jelölttel. *Sztankó Béla* a zeneoktatás módszertani szemináriumát és a didaktikai gyakorlatát vezette. Minden félévben a tanítóképző mind a négy osztályában tanított heti 4–4 órában. Az idegen nyelvi vizsgáját letette.¹⁰

A példából is láthatjuk, de a többi hallgató anyaga is azt mutatja, hogy a jelöltek a legnagyobb szorgalommal, a szakma és a tanári pálya iránti odaadással végezték munkájukat. A szakmai felkészítés érdekében folyó munka mellett az Apponyi Kollégiumnak az is a feladata volt, hogy hathatósan elősegítse a jelöltek „tanárrá való képzését”. Ennek érdekében 1913-ban a kétszeresére emelték a gyakorlatok idejét a gyakorlóiskolában. Elrendelték, hogy „az elsőéves tanárjelöltek az I. félévben szeptemberben, a II. félévben januárban összesen 8 hétig hospitáljanak. A hospitálás a tanító-, vagy tanítónőképzőben a főtárgyra, mind a melléktárgyakra és mindig két osztályra terjedjen ki és heti 4 óránál kevesebb, de heti 7 óránál több nem lehet. A gyakorlóiskolában pedig összesen heti 2 órában tartoznak hospitálni az első éves jelöltek. A másodéves tanárjelöltek az I. félévben szeptember 10-től október 10-ig, a II. félévben pedig januárban szintén 4 hétig tanítanak, még pedig a tanév elején a melléktárgyakkól, január hó folyamán a főtárgyból 2–2 osztályban legalább heti 4, legfeljebb heti 7 órában. Ugyanezen időben tartoznak a jelöltek 2 órát a melléktárgyakkól és 2 órát a főtárgyakkól a gyakorlóiskolában is tanítani.”¹¹ A rendeletben körvonalazott gyakorlatot már az 1913/14-es iskola évben bevezették.

Az 1916-ban kiadott rendelet kimondta, hogy a közös pedagógiai óra tárgyai azok az összefoglaló előadások és megbeszélések is, amelyek a 14–20 éves ifjakra és a mindennapi elemi népiskolai növendékekre vonatkozó lélektani kutatásoknak és ezzel kapcsolatban az elemi iskolai tanítás módszerére vonatkozó vizsgálatoknak eddigi eredményeit tárták fel. Ezt az órát természetesen a pedagógia szakvezető tanárának kellett tartania. A rendelkezés¹² a humán és reál és rajz szakosok mellett a zene szakos tanárjelöltekre is vonatkozott (*Dékány*, 1916).

A didaktikai gyakorlattal kapcsolatos további rendeletek, tovább fokozták a hallgatók túlterhelését. Az előzőekben már láttuk, hogy 1916-ban a kollégisták számára elrendelték a közös pedagógiai előadások hallgatását. Az előző évben (1915) kötelezővé tették az első évesek számára a hospitálási naplójegyzet vezetését, a másod éveseknek a tanítási tervek írásos elkészítését.¹³ Ezek az intézkedések erőteljesebbé kívánták tenni a

¹⁰ Tanítóképző-intézeti tanárjelöltek Anyakönyve. I. köt. 1906–1913/14, 63. lap. Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Irattára. – Fővárosi Levéltár VIII. 2. b. 51. Főkönyv 5. 1–11. sz.-ig 1908, II. 14. 124867. sz.

¹¹ VKM 171950/1913. sz. rendelet – A magyar királyi állami *Erzsébet Nőiskola* 1913/14. évi Értesítője 64.

¹² VKM 12123/1916. VI. b. Magyar Tanítóképző, 1916, 98–100.

¹³ VKM 121782/1915. sz. rendelet.

tanárjelöltek didaktikai képzését, ugyanakkor azonban túlméretezték az elméleti és gyakorlati pedagógiai tárgyakat és ezzel elvonták a hallgatók figyelmét a szakmai tárgyak tanulásától.

A zenetanárok képesítése

Az 1908-as és 1909-es évi rendeletek megfogalmazzák a zenetanárok képesítésének a módját is. Az ügyviteli szabályzat intézkedett a vizsgára beosztás ügyében és a vizsgára bocsátás körülményeiről. A képesítő vizsga zárthelyi írásbeli vizsgából, szóbeli és gyakorlati vizsgából állt.

A zárthelyi vizsga célja volt, hogy a bizottság meggyőződést szerezzen arról, hogy a jelölt képes-e a zenei szerkesztésben kellő jártasságot felmutatni. A tétel egy korál, vagy dal összehangosított kidolgozása négy szólamú énekkarra és ehhez harmonikus hangszeres kíséret készítése volt. A szóbeli vizsga tárgyai: zeneelmélet (általános zene-tan, összhangzattan, a műformák ismerete), az ének és zenetanítás módszere. A gyakorlati vizsgán a jelölt arról tett tanúságot, hogy van-e az énekben, az orgonában, a hegedűben annyi technikai készsége, hogy a tárgyat a tanítóképző-intézetben sikeresen taníthassa és ezek valamelyikében van-e olyan jártassága, hogy valamely zeneművet iskolai szempontból szabadon és megfelelő zenei ízléssel elő tudjon adni.

Az ügyviteli szabályokról szóló rendelkezés intézkedett a vizsgadíjakról, a vizsgától való visszalépés lehetőségeiről, az adminisztratív teendőkről és közölte az átmeneti intézkedéseket.¹⁴

Az Országos Magyar Királyi Zeneakadémián zongorából, vagy hegedűből tanári oklevelet szerzett zenetanárok(nők) kérhették képesítésük kiterjesztését a tanítóképző-intézetekre.¹⁵ A zenetanárok képesítésének lebonyolítására a miniszter 5–5 éves időszakra nevezte ki az *Országos Tanítóképző-intézeti Zenetanárvizsgáló Bizottságot*. Az Apponyi Kollégium igazgatóján és szakvezető tanárán kívül tagjai a Zeneakadémia tanárai voltak. Az 1909-ben először kinevezett bizottság összetétele a következő volt: elnök: *Minalovich Ödön*, a Zeneakadémia igazgatója; alelnök: *Chován Kálmán*; a bizottság tagjai: *Bloch József*, *Herzfeld Viktor*, *Kemény Rezső*, *Dr. Kodály Zoltán*, *Kun László*, *Laub István*, *Moravcsik Géza*, *Szabados Béla*, *Szautner Zsigmond*, *Szendy Árpád* zeneakadémiai tanárok, *Sztankó Béla* szakvezető tanár, a bizottság jegyzője, és *Dr. Váangel Jenő* az Apponyi Kollégium igazgatója.¹⁶

Az első tíz év korabeli kritikája és a javaslatok

A képzés és képesítés első évtizedének tapasztalatait és problémáit a szakvezető tanárok jelentései fogalmazták meg először. 1914-ben az I. ker. Apponyi Kollégium szak-

¹⁴ VKM 120005/1908. sz. rendelete. Magyar Tanítóképző, 1909, 281–284.

¹⁵ VKM 12467/1908. sz. rendelete. Magyar Tanítóképző, 1908, 225–229.

¹⁶ VKM 120005/1908. sz. rendelettel nevezte ki a miniszter a bizottságot.

vezető tanárai a képzésről és képesítésről kialakított véleményüket nyomtatásban is megjelentették (*Vélemények*, 1914).

A szakvezető tanárok véleményét *Imre Sándor* foglalta össze. Szinte mindegyik tanár a hallgatók túlterhelését tartotta a legnagyobb problémának. Úgy látták, hogy ennek legfőbb oka a pedagógia elméleti és gyakorlati óráinak magas száma, illetve az ezekkel kapcsolatos sok elfoglaltság. A zeneoktatással kapcsolatban *Bahnert József* szakvezető zene tanár problémának látta, hogy a zeneakadémiai felvételi vizsgakövetelmény nem veszi tekintetbe a polgári iskolai tanítói végzettségüeknél, hogy azok csak melléktárgyként tanulták a zenét. Azt javasolta, hogy a polgári iskolai tanítóképzőben a zene főtanszak legyen. Túlzásnak tartotta, hogy a tanítóképző-intézeti zene tanárjelöltek két éven át heti három-három órában tanulnak zenetörténetet és esztétikát. Az orgona főtanszak esetében a liturgiával kapcsolatban túlméretezettnek érezte, hogy a jelöltek az egyházi kompozíciók szerzésében is teljes jártasságra tegyenek szert. Soknak látta a didaktikai gyakorlatokat, mert az elvonja a jelölteket a főtanszak tanulmányaitól (*Vélemények*, 1914, 2. o.).

Sztankó Béla szakvezető zene tanár revízió alá kívánta venni az 1908. évi rendeletet. Véleménye szerint a legfontosabb problémák, amelyeket meg kell oldani, a következők: a főtárgyak mindegyikéből (orgona, zongora, hegedű, ének, zeneszerzés) a felvételi vizsgán megkívánt mértéket pontosan meg kell állapítani; ki kell mondani, hogy azokból a tárgyakból, amelyeket a tanítóképzőben tanítanak, de a fő- és mellékszokok tárgyai között nem fordulnak elő az akadémián, a jelölteknek rendes kiegészítő tanulmányokat kell folytatni a kollégiumban; a fakultatíve tanult studiumok akár a zeneakadémián, akár a kollégiumban végezhető; a kiegészítő tanulmányokról a jelöltek a kollégiumban adjanak számot; a tanárképesítő vizsgálatok mértékét pontosan kell megállapítani (*Vélemények*, 1914, 37–38. o.).

Imre Sándor, mint a pedagógia szakvezető tanára kiemelte, hogy minden jelöltre nézve szükséges a bevezetés a tanítóképző-intézeti tanárságba. Tehát a zene szakos jelöltek az I. és IV. félévben a többiekkel együtt ne csak a kollégiumi üléseken, hanem a közös órákon is vegyenek részt (*Vélemények*, 1914, 22–23; 45–46; 49. o.).

Lényegében az 1914-ben megjelentetett „Vélemények” az összes szak problémáit felölelte, de itt csak a zeneszakosokkal kapcsolatos kérdéseket emeltük ki.

A tanítóképző-intézeti zene tanárképzés 1920 után

Az 1920. évi trianoni békeszerződés, amely megállapította Magyarország új határait, az elcsatolt területekkel együtt kevesebb mint felére csökkentette a tanítóképző-intézetek számát (1918-ban 91 tanítóképző, 1920-ban 43 tanítóképző). Érthető, hogy a kormányzat 1921-ben felmérte a helyzetet és megvizsgálta a tanárok képesítésének kérdését. A jelentés rámutatott arra, hogy zenét különböző végzettségű tanárok tanítanak a képzőkben, továbbá, hogy az új rendszerű képzésben, tehát az Apponyi kollégiumi keretben a 197 összes szakos tanár közül 11 fő (10 férfi, 1 nő) végzett zene szakon (zeneelmélet 4, orgona 3, zongora 2, hegedű 2 fő) és tanít. A jelentés megfogalmazta a tanárszükségletet és javasolta többek között, hogy az 1921/22-es évre zene szakra is hirdessenek felvételi pá-

lyázatot.¹⁷ 1922-ben felmerült a zenetanárképzés reformja. A reformmal kapcsolatban a bírálókat *Kosáry János* összefoglalásában azt kifogásolták, hogy a szervezeti szabályzat szerint¹⁸ túlságosan sokféle az előképzettsége (okleveles polgári iskolai énektanár, az akadémián végzett zongora, hegedű vagy énektanár, középiskolai énektanár, stb.) azoknak, akik a tanítóképző-intézeti zenetanárképzésben vehetnek részt. Úgy látták, hogy a tanítóképzés speciális jellege megkövetelné, hogy a zenetanárjelöltek egyenlő szűrőn menjenek át, mielőtt az Apponyi Kollégiumba kerülnének.

A miniszter a zenetanárok képzését és képesítését 1922-ben újra szabályozta.¹⁹ A reform-elképzelés elsősorban a művészi színvonalat kívánta emelni, a jelennél alaposabb didaktikai képzést kívánt, főleg alaposabb tájékozottságot kívánt mindabban, ami összefüggött a magyar zene elméletével, esztétikájával és történetével. Ez a felfogás úgy látta, hogy egyedül és kizárólag a magyar zene adja azt a tudati egységet, amelyre mindenkor szükség van, ha arról van szó, hogy a tanár ismereteit a tanítónövendék javára hasznosítsa. Különösen vonatkozik ez a tanítóképző-intézetekben történő ének-zene tanítására (*Kosáry*, 1924). Ez a felfogás a képesítő vizsga központi kérdésének a magyar zene elméletét, esztétikáját és történetét tartotta. Természetesen figyelemmel volt a többi szükséges ismeret, jártasság, technikai tudás, művészi színvonal vizsgán történő bizonyítására is. A kétéves képzést a rendelet a következőkben állapította meg:

Tanszak	Kötelező melléktárgy	Kiegészítő tárgyak
1. Orgona	zeneszerzés, zongora, karének, zenetörténet (II.o.)	hegedű
2. Zeneszerzés	zongora, karének, zenetörténet (II.o.)	hegedű orgona
3. Hegedű	zongora, zeneelmélet, karének, zenetörténet, ak. (II.o.)	orgona
4. Zongora	zeneelmélet, karének, (zenetörténet; ak. II.o.)	orgona hegedű
5. Ének	zongora, zeneelmélet, karének, (zenetörténet, ak. II.o.)	orgona hegedű

Minden tanszakhhoz a következő *Segéd tanulmányok*: római katolikus liturgikus ének, illetőleg egyházi ének és zene; partitúra-olvasás; hangszerelés, esetleg más speciális kollégiumok, a magyar zene története, elmélete; zeneesztétika; esetleg egy modern nyelv; fonétikai, akusztikai, pedagógiai tanulmányok stb. A jelölt az öt tanszak közül választhatott. Helytelennek látták, hogy a magyar zene története és elmélete a segéd tanulmányok között szerepelt, holott a tanítóképzés szempontjából ennek nagy volt a jelentősége. Na-

¹⁷ OL K. 501. 1921. 240. csomó 1. tétel 80530. alapszám.

¹⁸ VKM 23223/1922.

¹⁹ VKM 23223/1922. sz. rendelet Föv. Lev. VIII.2.b.51.

gyon intenzív művészeti képzést igényeltek a tanítóképző-intézeti zenetanárok számára (Kosáry, 1924). Kosáry János véleményét a következőkben foglalta össze: „... nem hiszem, hogy a tanítóképző-intézeti zenetanárok képzésének mai rendje megfelelő volna. Véleményem szerint el kell érnie a művészi színvonalat; azon felül alapos didaktikai képzésben kell részesülnie, a mai mértéket nem tartom elegendőnek; főleg pedig alapos tájékozottságot kell szereznie mindabban, ami összefügg a magyar zene elméletével, esztétikájával és történetével.” (Kosáry, 1924, 80. o.).

A huszas években is élő probléma volt a hallgatók túlterhelése. A szakvezető tanárok jelentéseikben állandóan jelzik a problémát. A túlterhelés ebben az időben is több területen jelentkezett: részben magasak voltak a főiskolai és kollégiumi heti óraszámok 1922-ben például a kollégiumi pótló előadások ideje is valamivel gyarapodott, túl méretezett volt a pedagógiai elméleti oktatás és a didaktikai gyakorlat. A túlterhelés problémája éveken keresztül megoldatlan volt. 1924. május 30-án tartott szakértekezleten a két Apponyi Kollégium tanárai újra foglalkoztak a túlterhelés kérdésével.²⁰ A túlterhelést csökkentő rendelkezések meghagyták a képzés alapját. Könnyítés történt az Apponyi Kollégium óráiban és a didaktikai gyakorlatban. A képzés kerete állandósult, tehát a képzés anyagát nyugodt keretben sajátíthatták el a tanárjelöltek.²¹ Az Apponyi Kollégium életében a huszas évek végén változást jelentett, hogy a minisztérium a két állami polgári iskolai tanárképző főiskolát egyesítette, a képzés idejét négy évre emelte és a főiskolát 1928-ban Szegedre helyezte (Simon, 1979). Ez a nagymértékű átszervezés érintette a tanítóképző-intézeti tanárképzést is.

A Szegedi Apponyi Kollégium Budapesti Tagozata

A tanítóképző-intézeti tanárképzés átszervezése

A huszas évek végén a tanítóképző-intézeti tanárképzés reformja két közoktatási tényezővel függött össze. Az egyik a tanítóképzés reformjának, a másik a polgári iskolai tanárképzés átszervezésének és Szegedre helyezésének kérdése volt. 1920-ban a tanítóképzés idejét hat évre emelték. A gazdasági nehézségek miatt 1923-ban a képzés idejét öt évben állapították meg. A tanítóóság azonban a főiskolai tanítóképzésre törekedett.

A polgári iskolai tanárképzés reformja 1928-ban következett be (Simon, 1979). A miniszter, a polgári iskolai tanárképző főiskola Szegedre helyezése után, a tanítóképző-intézeti tanárképzéssel kapcsolatban az 1929. július 18-i rendeletével²² a következőképpen intézkedett: „a tanítóképző-intézeti tanárképzésnek eddigi alapelveit megtartva, a tanárképzést az 1929/30-i tanévtől kezdődően a szegedi Ferenc József Tudományegyetemmel és a szegedi római katolikus tanítóképzővel, s az ugyanottani római katolikus ta-

²⁰ OL. K. 502. 1924. 258. csomó 1. tétel 69 242. alapszám.

²¹ VKM 84161/VI/1924. sz.

²² VKM 830-5-5/1929.

nítónőképzővel utóbbiakkal mint a tanárképzés gyakorló iskoláival kapcsolatban, 1 évfolyamos intézmény alakjában a 4 évfolyamú polgári iskolai tanárképzés fölé szervezem és a szegedi polgári iskolai tanárképző főiskolai igazgató-tanács elnökének, mint a tanítóképző-intézeti tanárjelöltek egyesített férfi és női Apponyi kollégium miniszteri biztosának felügyelete alá, s a polgári iskolai tanárképző főiskola igazgatójának, mint az Apponyi Kollégium igazgatójának vezetése alá helyezem.”²³ Ez a rendelet nem változtatta meg az Apponyi Kollégium szervezetét képzési és képesítési rendszerét. A képzési idő – a második világháborús éveket kivéve – továbbra is két évig tartott. A rendelet fontos módosítása a rajz és zenetanárok képzésével kapcsolatos. „A tanítóképző-intézeti rajz-tanárok és zenetanárok képzését azonban továbbra is Budapesten az Országos Képzőművészeti Főiskolával, illetőleg az Országos Zeneművészeti Főiskolával kapcsolatban, az eddigi gyakorlat alapján szerzett tapasztalatok figyelembevételével óhajtom szervezni” – mondja a miniszteri rendelet. Ezzel a rendelkezéssel lényegében létrejött az Apponyi Kollégium Budapesti Tagozata.²⁴

Zenatanárképzés és képesítés a Budapesti Tagozaton

Az Apponyi Kollégium 1929/30-es tanévben létrehozott Budapesti Tagozata egyben azt is jelentette, hogy az Apponyi Kollégiumnak az az egysége, amely egy intézményben fogta össze a humán és reál, a rajz és zene szakos, továbbá torna mellékszakos tanárjelölteket, megszűnt. A Budapesten maradt hallgatók nem elsősorban az Apponyi Kollégiumhoz kötődtek, hanem a főiskolához és a tanítóképző-intézethez, ahol a főtanszak stb. anyagát sajátították el, illetve a didaktikai gyakorlatot végezték, a tanítóképző-intézeti pedagógiát és szakmódszertant tanulták. Erre utal az a tény is, hogy a zene szakos tanárjelöltek a Budapesti Tagozat időszakában az Apponyi Kollégiumnak kültagjai voltak, tehát nem voltak bentlakó kollégisták. A miniszter a Tagozat igazgatását a budai tanítóképző mindenkorai igazgatójára bízta. 1930–1944-ig *Padányi Frank Antal*, 1944–1949-ig *Szabó Béla* volt a Tagozat igazgatója. A Budapesti Tagozat természetesen a Szegedi Apponyi Kollégium miniszteri biztosának hatáskörébe tartozott. A miniszteri biztos *Dr. Huszti József* egyetemi tanár volt. A szegedi Apponyi Kollégium Budapesti Tagozata a zenetanárképzés területén folytatta azt a munkát, amit az 1907. évi rendelet és az 1922. évi reform megfogalmazott. Az 1930. szeptember 27-én megjelent miniszteri rendelkezés, amely előírta a férfi és női Apponyi Kollégium egyesítését, vonatkozott a zeneszakosokra is.²⁵ A miniszter 1929-ben egy újabb szabályzatot adott ki az énekszaktanítói és iskolai ének- és zenetanári képzésről.²⁶ Ez előírta, hogy a nyolc féléves tanfolyam első két féléve az elemi iskolai énektanítási állásra, hat félév a polgári iskolai, továbbá a fiú

²³ OL. K. 502. 1929. 31–930–5. – Csm. L. VIII. 22. 2. doboz

²⁴ Lásd az 51. jegyzetet

²⁵ OL. K. 502. 1929–31. 351. csomó 810–930.

²⁶ Az országos énekszaktanítói és iskolai ének- és zenetanárképző tanfolyam szabályzata. (VKM 320–0/22–1929). Az Országos Magyar Királyi Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Évkönyve az 1928–29. tanévről. Budapest, 1929, 66–76.

és leány középiskolai ének-zenetanári állásra és a nyolc félév a tanítóképző-intézeti ének-zenetanári állásra adjon képesítést. A rendelet évenként felsorolta azokat a tárgyakat, amelyek felkészítik a jelölteket az illető iskolatípusba való tanításra. A negyedik évfolyam (7., 8. félév) tárgyai, amelyek a tanítóképző-intézetre készítik fel a jelölteket a következők: módszertan, ellenponttan, hangszerelés és partitúraolvasás, gyakorlati tanítás, főtárgy, orgona, zongora, hegedű, magánének, orgonaismeret, gregoriánének, egyházzenei rendeletek (protestáns liturgia). A nyolc félév befejezését képesítő vizsga zárta le. A miniszter a vizsgabizottságot 3–3 évre nevezte ki. A tanítóképző-intézeti ének- és zenetanári képesítő vizsga a következő volt: 1) írásbeli vizsga: a) iskolai vagy templomi használatra szánt mű kíséretének hangszerelése, b) egy orgona diszpozíciójának megszerkesztése, adott feltételek mellett; 2) szóbeli vizsga: a) tanító(nő)képző ének és zenetanár módszere, b) egy nagyobb Bach fuga analízise; 3) gyakorlati rész: a) gyakorlati tanítás, b) rögtönzés orgonán, vagy zongorán adott téma fölött, vagy előjáték rögtönzés valamely (egyházi) énekkel, c) egy nehezebb ének (műdal, egyházi kompozíció, gregorián metodika stb.) előadása zongora, harmonium, vagy orgona kísérettel, d) nehezebb gregorián dallam leéneklése, e) zenekari partitúraolvasás lapról, és előzetes készülés után.

A miniszteri rendelet előírta azt is, hogy addig míg a szabályzat szerint a négy évfolyam ki nem épül az 1922. évi rendelet van érvényben. Az 1929. évi rendelkezés nem érintette a polgári iskolai énektanári képzés rendjét. A Szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola a humán és reál szakok mellett, mellékszakként polgári iskolai ének tanárképzés is folyt.

Az Apponyi Kollégium Budapesti Tagozatának időszakában a polgári iskolai ének mellékszakos tanárok közül a régi szabályzat²⁷ értelmében vettek fel zenetanárjelölteket és azok abban a rendszerben végezték tanulmányaikat. A zenetanárjelöltek képzése továbbra is két év volt.²⁸ Az 1942. évben a zenetanárképzés idejét ideiglenesen egy évben állapították meg a rendkívüli körülmények (tanítóképző-intézetek számának növekedése, tanárhiány stb.) miatt.

A Zeneművészeti Főiskola rektora, 1932-ben a miniszterhez írt levelében, beszámolt arról, hogy 1932/33-es tanévben nyílna meg, az 1929. évi rendelet értelmében, a negyedik évfolyam (ez adná a tanítóképző-intézeti tanári képesítést), ahova csak a harmad évet végzett, középiskolai énektanári oklevelet szerzett jelölteket lehet felvenni. A miniszter azonban pénzhiány miatt az 1932/33-es évben szüneteltette a tanítóképző-intézeti zenetanárképzést.²⁹ A zenetanárképzés tehát továbbra is az Apponyi Kollégiumi keretben a Zeneművészeti Főiskolán és a gyakorló iskolában folyt. A tanítóképző-intézeti zenetanárjelöltek nagy része a Budapesti Tagozat időszakában, előzőleg középiskolai énektanári oklevéllel rendelkezett. A zeneszakos tanárjelöltek egy, illetve két éves keretben a következő tantárgyakat tanulták (a példát az 1935/36-os évről vettük): általános pedagógia, neveléstan, az énektanítás módszertana, gyakorlati énektanítás, ének-(kar) gyakorlat, magánéneklés, főtárgy, összhangzattan, zenei formatan, általános zenetörténet, a magyar

²⁷ 23223/1922.

²⁸ Csm. L. VIII. 22. 1923–35. 3. doboz

²⁹ OL K. 636. 1932–36. 681. csomó 20–210. sz.

zene története, transzponálás, hangegészségtan, zongora (mint melléktárgy), hegedű (mint melléktárgy), orgona (mint melléktárgy), gregoriánének, zeneesztétika, hangszere-lés és partitúraolvasás, zenekari gyakorlat.³⁰ A Zeneművészeti Főiskola tárgyain túl az Apponyi Kollégium szakvezetése gondoskodott a tanítóképző-intézeti pedagógia és isko-la-szerveztan anyagának elsajátításáról (*Padányi-Frank Antal, Árpássy Gyula*), a zene-pedagógia (*Sztankó Béla, Kishonti Barna*), és a különböző melléktárgyak (*Hoffmann Rudolf* hegedű, *Zalánfi Aladár* orgona, *Hernádi Lajos* zongora, *Ország Tibor* hegedű) tanításáról.

A zenetanárjelöltek iskolai gyakorlatát vizsgatanítás fejezte be. A vizsgatanítás bi-zottság előtt történt, ahol a gyakorlatvezető tanáron kívül az Apponyi Kollégium igaz-gatója, a főváros ének-zene szakfelügyelője és a Zeneművészeti Főiskola több tanára is részt vett. Például a főiskola tanárai közül 1932–33-ban *Bárdos Lajos*, 1938–39-ben *Harmath Artur, Ádám Jenő, Ország Tibor*, 1942–43-ban *Harmath Artur, Werner Ala-jos* stb. tanárok vettek részt a vizsgatanításokon.³¹ Az előző korszakhoz hasonlóan a je-löltek tanulmányait, az *Országos Tanítóképző-intézeti Zenetanárvizsgáló Bizottság* előtti vizsga zárta le.

A tanítóképző-intézeti zenetanárok képzése is megszűnt azzal a rendelettel, amely 1948-ban kimondta az első évfolyam megszüntetését. Az utolsó tanítóképző-intézeti ze-netanári oklevelet 1948-ban adták ki a végzett tanárjelölteknek.³²

Az Apponyi Kollégium zene szakos hallgatói

Az 1908–1948 között végzett 136 tanítóképző-intézeti zene szakos tanárjelölt sta-tisztikai és szociológiai adatait – a többi tanítóképző-intézeti tanárjelölttel (humán és reál szak, rajz szak) együtt – bemutattuk a Magyar Pedagógia 92. évfolyam 4. számában (1992). Itt csak a zene szakos hallgatók főtanszak szerinti megoszlására kívánunk utalni.

Az első időszakban a főtanszak szerint a következő arányokban végeztek a hallgatók: zongora 37,0%, orgona 37,0%, hegedű 7,5%, zeneszerzés 18,5%. A Budapesti Tagozat időszakában a főtanszakon végzettek megoszlása a következő volt: zongora 54,1%, or-gona 21,0%, hegedű 12,0%, zeneszerzés 12,0%, ének 0,1%. A képzés egész idő szakát figyelembe véve a hallgatók fele (51,0%) választotta a zongorát, negyede az orgonát (24,5%) főtanszagnak. A hegedű (11,0%), a zeneszerzés (13,0%) és az ének (0,7%) együttesen tette ki a végzett hallgatók negyedét. Érthető a zongora és az orgona főtan-szak kiemelkedő aránya (a hallgatók 3/4-e végzett ezeken a szakokon), mert a tanítókép-ző-intézetben, a tanítóképzéshez szükséges ének-zene ismeretek mellett, kántorképzés is folyt.

A tanítóképző-intézeti zenetanárokat az Apponyi Kollégium, a Zeneművészeti Főis-kola és a gyakorló tanítóképző együttesen készítette fel, a magas szintű szakmai is-

³⁰ OL K. 636. 1932–36. 699. csomó 54. fősorszám.

³¹ A budapesti VII. kerületi magyar királyi állami elemi népiskolai tanítónőképző-intézet értesítője az 1932–33, 1938–39, 1942–43 iskolai évről.

³² VKM 190370/1948. VI. 1. sz. rendelet.

mereteken, jártasságokon és készségeken túl arra a feladatra, amelyeket a tanítóképző intézetekben el kellett látniok. Az ének-zene tanításában nem egyszerűen az egyének muzikális felkészítése volt a feladatuk, hanem az, hogy a tanítójelöltekkel sajátítsák el a népiskolai énektanításhoz szükséges zenei ismereteket, fejlesszék a tanítójelöltek zenei képességét, valósítsák meg a vallásos, hazafias, esztétikai és társadalmi érzelmek ápolását. Ezt a feladatot az ének és zenetanítás (hegedű, zongora, iskolai harmonium, orgona) keretében magas óraszámmal oldották meg (például az öt éves képzőben heti 12 óra). A tanárok fontos feladata volt a karének szervezése és vezetése (legalább heti 1 óra), a zenekari tevékenység (legalább heti 1 óra), a tanítójelöltek által önként vállalt egyházi ének-zene (a kántorképzés III–V. évfolyamon 1–1 óra), továbbá az öt évfolyamon keresztül a heti 2–3 óra zenegyakorlat ellenőrzése. Ezeket a tantervi feladatokat egészítették ki azok a tevékenységek, amelyeket az illető városban végeztek (zeneóra adása, ének és zenekarok karvezetői tevékenysége, városi hangversenyek szervezése stb.). Az a szakmai munka, amelyet a tanítóképző-intézeti zenetanárok végeztek az egész magyar zenekultúra ápolását, fejlesztését jelentette.

1. táblázat. A zene szakos hallgatók főszerinti megoszlása (1910–1930–1948)

Év:	Össz.hallg.	zongora	orgona	hegedű	zeneszerzés	ének
1910–30	27	10 37,0%	10 37,0%	2 7,5%	5 18,5%	– –
1931–48	109	59 54,1%	23 21,0%	13 12,0%	13 12,0%	1 0,9%
Összesen: 1910–48.	136	69 51,0%	33 24,3%	15 17,0%	18 13,0%	1 0,7%

Irodalom

- Bartalus István (1892): A zenetanárképzés kérdései. *Magyar Paedagogia*, 243–246.
- Dékány Mihály (1916): Gyakorlati irány a tanítóképző-intézeti tanárképzésben. *Magyar Tanítóképző*, 73–75.
- Eötvös József (1957): Az 1868. XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában. In: *Eötvös József válogatott pedagógiai művei*. Budapest. 198–201.
- Gyertyánffy István (1882): *A Budapesti Állami Elemi és Polgári Iskolai Tanárképezde múltja és jelene*. Budapest. 248.
- Gyertyánffy István (1898): *A tanítóképző-intézeti tanárok képzésének és képesítésének kérdései*. Budapest. 125–127.
- Gyertyánffy István (1898): Tanítóképző-intézeti tanárok képzéséről és képesítéséről. Budapest. 62.
- Harrach József (1892a): A zenetanárképzés ügye hazánkban. *Magyar Paedagogia*, 23–28.
- Harrach József (1892b): Válaszul Bartalos István úrnak. *Magyar Paedagogia*, 246–248.

A tanítóképző-intézeti zenetanárok képzése (1908–1948)

- Kapitánffy István (1977): A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola szervezete és működése. In: *Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola 100 éve*. Budapest. 9. sz.
- Kosáry János (1924): A tanítóképzői zenetanárok képzésének és képesítésének reformjáról. *Magyar Tanítóképző*, 76–81.
- Moyzes Miklós (1907): A tanítóképző-intézeti zenetanárok képzése és képesítése. *Magyar Tanítóképző*. 5–13.
- Nagy László (1897): Tanítóképző tanárjelöltjeink az egyetemen. *Magyar Tanítóképző*. 481.
- Simon Gyula (1979): *A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története Magyarországon*. Budapest. 195–196.
- Szente Pál (1904): Néhány szó a képzőintézeti zenetanárok képzéséről. *Magyar Tanítóképző*. 97–98. o.
- Tóth Gábor (1991): A magyarországi tanítóképző-intézeti tanárképzés kezdetei. *Pedagógusképzés*, 1. sz.
- Tóth Gábor (1992): A tanítóképző-intézeti tanárképzés Budapesten. *Pedagógusképzés*, 1. sz.
- Tóth Gábor (1993): A szegedi Aponyi Kollégium. *Pedagógusképzés*, 1. sz.
- Vélemények az elemi iskolai tanítóképző-intézeti tanárképzésről*. Kézirat gyanánt. Budapest. 1914.

ABSTRACT

GÁBOR TÓTH: MUSIC TEACHER TRAINING IN TEACHER TRAINING COLLEGES

Between 1887 and 1898, music teacher training in teacher training colleges was accomplished within the framework of a one-year course, based on the qualification of higher elementary school singing teachers. In 1898, the training was referred to the competence of the Hungarian Academy of Music by the minister's order. The organization of music teacher training in teacher training colleges (arts and sciences) in 1906 and the establishment of Apponyi Kollégium (Apponyi College) created the framework of training music teachers specialized in different subjects in teacher training colleges. In 1908, The Minister of Religion and Education regulated by decree the training of music teachers in teacher training colleges. The two-year course was partly based on the studies of higher elementary school singing teachers, partly on the studies in the Academy of Music. Music teacher training in teacher training institutes involved the joint work of Apponyi Kollégium, the Academy of Music and the Practising Teacher Training College. Until 1930, Apponyi Kollégium in Budapest co-ordinated the training of the trainees of different subjects in teacher training colleges. From 1930, music teacher training together with drawing teacher training functioned in Budapest as the Budapest section of the Apponyi Kollégium in Szeged. This music teacher training was extinguished in 1948.

MAGYAR PEDAGÓGIA **94**. Number 1–2. 95–111. (1994)

Levelezési cím / Address for correspondence: Tóth Gábor, H–1221 Budapest, Városház tér 6.